

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Simonen, Jenni; Pirskanen, Henna; Kataja, Kati; Holmila, Marja; Tigerstedt, Christoffer

Title: Kun vanhempi juo liikaa : nuorten kokemukset ja voimavarat

Year: 2016

Version:

Please cite the original version:

Simonen, J., Pirskanen, H., Kataja, K., Holmila, M., & Tigerstedt, C. (2016). Kun vanhempi juo liikaa : nuorten kokemukset ja voimavarat. In M. Holmila, K. Raitasalo, & C. Tigerstedt (Eds.), *Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot : vanhemmat, lapset ja alkoholi* (pp. 64-82). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti (terveyden ja hyvinvoinnin laitos), 25. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-738-1>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Kun vanhempi juo liikaa – nuorten kokemukset ja voimavarat

*Jenni Simonen, Henna Pirskanen, Kati Kataja,
Marja Holmila & Christoffer Tigerstedt*

Vanhempien runsas alkoholinkäyttö tuottaa monia ongelmia lasten hyvinvoinnille ja vaikeuttaa perheen elämää. Tässä luvussa tarkastelemme kuinka teini-ikäiset nuoret itse kuvaavat elämäänsä silloin, kun vanhemmalla on alkoholiongelma. Kuinka nuoret kokevat vanhempien ongelmallisen juomisen ja mitä keinoja ja resursseja heillä on ylittää vanhemman alkoholinkäytön tuomia vaikeuksia?

Joka neljäs suomalainen kertoo kokeneensa lapsuudenkodissaan liiallista päihteidenkäyttöä ja osuus on viime vuosikymmeninä kasvanut (1, s. 26). Vanhempien päihteiden käyttö vaikuttaa monella tavoin lapsen kasvuympäristöön ja kodin ilmapiiriin. Läheisen päihteiden käytöstä aiheutuvat ongelmat on jaettu karkeasti fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin haittoihin (2). Ne näkyvät esimerkiksi huolena juojan terveydestä, läheisyyden vähenemisenä keskinäisissä suhteissa, juomisen aiheuttamina taloudellisina ongelmina tai juomiseen liittyvänä harkitsemattomana käytöksenä (3). Tutkimukset ovat osoittaneet että perheissä, joissa vanhemmat käyttävät liiallisesti päihteitä, esiintyy usein perheriitoja, väkivaltaa, lasten laiminlyöntiä, erotilanteita, taloudellisia ongelmia, turvattomuutta ja sosiaalisten suhteiden haurautta (4, 5). Kaikkiaan näitä haittoja on tutkittu runsaasti (6, 7, 8, ks. myös luku 3 tässä kirjassa), mutta ani harvoin nuorilla itsellään on ollut mahdollisuus kertoa, miten vanhemman päihteiden käyttö on vaikuttanut heihin. Lapset ja nuoret on usein määritelty yksinomaan vanhempien alkoholinkäytön voimattomiksi uhreiksi (ks. COA, Children of Alcoholics -tutkimusperinne, 9).

Vielä vähemmän on tutkittu, miten lapset ovat selvinneet vanhemman päihteiden käytön tuottamista ongelmista tai jopa ylittäneet ne (ks. kuitenkin 4, 5, 10–12). Useat tutkimukset ovat keskittyneet alkoholiperheen dynamiikkaan ja perhestressiin ottamalla lähtökohdakseen perheen yksikkönä. Tällöin lapsen näkökulmiin ei ole kiinnitetty erityistä huomiota. Joissakin tutkimuksissa on analysoitu läheisten selviämisen keinoja (13–15). Näiden läheisten joukossa lapset ja nuoret ovat olleet varsin heikosti edustettuna. Lisäksi on mainittava, että lasten ja nuorten elämästä päihdeperheissä on saatu tietoa lähinnä tutkimalla *aikuisten* lapsuus- ja nuoruusmuistoja (5, 9, 16).

Parhaillaan päihdeperheissä elävien nuorten kokemuksista tai niistä tekijöistä, jotka auttavat nuoria selviytymään arjessa, on vain niukasti tietoa. Poikkeuksia kuitenkin löytyy. Marja Holmila ja Minna Ilva (4, 17) osoittivat, että päihdeperheissä elävät 12–18-vuotiaat nuoret mainitsivat tuen ja turvan lähteikseen kaverit, harrastukset tai sukulaiset ja toimintatavoikseen tilanteesta vetäytymisen, kirjoittamisen, riskikäyttäytymisen tai pakenemisen mielikuvitusmaailmaan. Nettipohjaisella kyselyllä saadut tulokset kertovat, että nuorilla on käytössä muun muassa heidän itse kehittelemiään tapoja pärjätä vaikeissa olosuhteissa (4).

Jatkamme tässä luvussa aihepiirin käsittelyä 12–18-vuotiaiden nuorten (N = 25) haastatteluaineiston avulla. Nuorten vanhemmista joko toisella tai molemmilla oli diagnosoituja alkoholiongelmia, jonka vuoksi vanhempi oli ollut hoidossa päihdehoitopaikoissa eri puolilla Suomea. Kontakti nuoriin saatiin näiden paikkojen kautta. Osa nuorista asui haastatteluhetkellä päihdeongelmaisen vanhemman kanssa, suuri osa oli vanhempien eron myötä muuttanut asumaan toisen vanhemman luo ja vajaa kolmasosa asui lastensuojelulaitoksessa vanhemman päihteiden käytön takia. Kaikkia nuoria yhdisti kuitenkin se, että heidän vanhempansa olivat eronneet ja he olivat asuneet vähintään osan elämästään päihdeongelmaisen vanhemman kanssa (aineiston tarkempi kuvaus liitteessä 1).

Lähdemme seuraavaksi tarkastelemaan kuinka nämä nuoret kuvaavat vanhemman ongelmallista alkoholinkäyttöä ja kertovat omasta elämästään. Lähestymistapa tuo vaihtoehdoisen näkökulman alkoholiongelmissa perheissä elävien nuorten tarkasteluun. Nuorta ei silloin kategorisoida ennalta voimattoman uhrin rooliin vaan huomiota kiinnitetään ongelmien ohella niihin voimavaroihin, jotka auttavat nuorta kokemaan onnistumisia vaikeissakin olosuhteissa. Kiinnostus kohdistuu tällöin nuorten pärjäämiseen vaikeuksien keskellä (4). Nuorilla voi olla elämässään monenlaisia toimintakykyä ylläpitäviä, resursseja vahvistavia ja voimaantumista tukevia asioita. Keskeistä on, että nämä tekijät jollain muotoa tukevat nuoren uskoa elämään ja selviytymiseen. Pärjäämistä painottava näkökulma ei kuitenkaan aliarvioi vaikeiden kokemusten ras-

kautta tai haitallisuutta, vaan kehottaa herkistymään myös voimavarojen ja tukemisen tapojen etsimiseen.

Keskitymme tarkastelussa ensinnäkin siihen, miten nuoret kuvaavat vanhemman runsaan alkoholinkäytön vaikutuksia omaan arkeensa. Toiseksi pohdimme niitä tunteita ja reaktioita, joita vanhemman päihteiden käyttö nuorissa herättää. Kolmanneksi kuvaamme nuorten näkemyksiä vanhemman runsaan alkoholinkäytön vaikutuksista perheen vuorovaikutussuhteisiin. Neljänneksi olemme kiinnostuneita siitä, mitä nuoret kertovat vaikeuksiensa voittamisesta. Kuvaamme niitä resursseja ja suojaavia tekijöitä, jotka auttavat nuoria vanhemman ongelmallisen juomisen keskellä.

Arki vanhemman juomisen keskellä

Perheet, joissa vanhemmalla on alkoholiongelma, ovat moninaisia ja päihdeongelmat niin ikään erityyppisiä (ks. esim. 18). Toisinaan runsas juominen ei suuremmin vaikuta perheen arkeen: *”Ei se oo silleen kauheesti vaikuttanu yhtään mun elämään”* (Linda, 12 v. Y7). Valtaosa nuorista on kuitenkin toista mieltä: vanhempien alkoholiongelmat vaikuttavat merkittävästi ja monin tavoin. Tyypillisimmin nuoret viittasivat perheen eripuraisuuteen ja kodin huonoon ilmapiiriin. Kaikkien haastattelemiemme nuorten vanhemmat olivat eronneet. Ongelmallinen alkoholinkäyttö nähdään merkittävänä eron syynä: *”Tietysti se johti vanhempien eroon ja semmoseen, et kaikki kasvo ulos iskästä, et se oli vaan itekseen siellä ja me oltiin minä ja mun sisko ja äiti kolmestaan aina kaikkialla”* (Joakim, 18 v. Y10). Perheen hajoaminen näyttääkin olevan lähes vääjäämätön seuraus toisen vanhemman ongelmallisesta alkoholinkäytöstä: *”Kun isä on juonu niin minä ja sisko ollaan jouduttu muuttaa äidin kanssa pois kotoa”* (Samuli, 17 v. Y2). Perheen hajotessa etäisyys runsaasti juovaan vanhempaan kasvaa jo silkan fyysisen etäisyyden takia: *”me [sisarukset] ei päästy äidille pitkään aikaan, et vaan joksiki viikonlopuks”* (Janni, 12 v. Y6).

Vanhemman juominen eriyttää perhettä myös muutoin kuin eron kautta. Se voi tuottaa riitoja ja heikentää perheenjäsenten keskinäistä yhteenkuuluvuutta. Nuorten varhaisimmat alkoholimuistot yhdistyvät usein vanhempien kiistoihin: *”Isä ja äiti riiteli. Ja pikkuveli nukku ja sine tuli poliisit ja sitten äiti jäi yksin kotiin ja sit me itkettiin”* (Janni, 12 v. Y6). Vaikkei juominen aiheuttaisi varsinaista yhteenottoa, liiallisesta alkoholinkäytöstä seuraava käyttäytyminen voi joka tapauksessa johtaa siihen, että juovasta vanhemmasta on tilapäisesti otettava etäisyyttä:

Kiia: Äiti ei halunnu et mä joudun kattoo sitä [isän juomista], kun se tulee ihan päissään kotia ja kaatuilee ja muuta, niin sitten me saatettiin mennä arki-iltoinkin hotelliin yöksi nukkumaan. --- Ja keskellä yötä vaikka, lähettiin joskus, äiti tuli herättää et nyt lähetään kun ei jaksa kattoo tuota. (16 v. P14)

Valitettavan usein etäisyyden otto juovasta vanhemmasta seuraa kuitenkin juuri vanhemman väkivaltaisesta käyttäytymisestä kuten Roosan varhaisimmissa alkoholimuistoissa: *”Iskä oli aina väkivaltainen äitii kohtaan. --- mä muistan et me jouduttiin äidin kaa lähtee jonnekin pois, karkaamaan (Roosa, 16 v. P12).* Samanlaisia kokemuksia on Larilla: *”Monestikin piti lähtee keskellä yötä pois kun ei voinu jäädä sinne kun se [isä] alko riehumaan” (Lari, 16 v. R13).*

Vaikka perhe pysyisi juomisesta huolimatta yhdessä, vanhemman juominen vaikuttaa myös muilla tavoin perheen arjen sujumiseen ja kodin ilmapiiriin. Monilla nuorilla vanhemman juominen on sävyttänyt perheen arkea vuosia ja vanhemman humalainen käytös on tullut tutuksi jo pienestä pitäen: *”katoin kun isä sammu olohuoneen lattialle. Jäi siihen sit nukkumaan” (Joakim, 18 v. Y10).* Useat nuoret kertovat vanhemman juomisen ja sen seurausten vaikeuttavan sosiaalista kanssakäymistä ja kavereiden kyläilyä: *”Ei mitään kavereita voinut tai viittiny tuoda kotiin” (Joakim, 18 v. Y10).* Nuoret pyrkivät pikemminkin pois omasta kodistaan kuin kutsuvat kavereita luokseen: *”Et halus mieluummin mennä kaverrille yötä kun et kaveri tulis meille (Kiia, 16 v. P14).* Selityksiä keksitään perimmäisen syyn peittämiseksi: *”Kaverit kysy miksei meille pääse, niin mulle tuli kaikki tekosyyt, että miksei pääse” (Susanna, 15 v. Y17).* Kotiin ei tuoda ystäviä, sillä juova vanhempi ei ole mukavaa katseltavaa. Kun Vilma esimerkiksi toi kaverinsa kotiin iltapäivällä isän maatessa sohvalla, kavereiden kysymys: *”Onks toi sun iskä juoppo?”* jätti kyläilyn viimeiseksi. Kaverien puhe ”juoposta” lopetti kavereiden kyläilyn: *”En mä sen jälkeen uskaltanut sinne pitkään aikaan viedä kavereita. Mä häpesin sitä niin paljon.” (Vilma, 15 v. Y8).* Osa nuorista mainitseekin vanhemman juomisen tuottamista haitoista juuri ympäristön negatiivisen suhtautumisen: *”Kyllä mua joskus ala-asteella kiusattiin siitä, että iskä on alkoholisti” (Jarkko, 17 v. R13).* Joskus ympäristö siirtää häpeän ja leiman suoraan nuoreen: *”mulla ainakin on yks sellanen aika läheinenkin ystävä, jonka äiti on alkoholisti ja näin, niin sitten oletetaan että se mun ystäväkin on. Että yhdessä muka juovat äitinsä kanssa. Saattaa tulla ihan jostakin pikku jutustakin sossuun ilmoituksia. Kaikkea tuommosta.” (Oona, 16 v. Y4)*

Vanhemman juomisen vaikutukset näkyvät usein myös kodin ulkopuolella ja heijastuvat koulunkäyntiin ja koulutunneilla keskittymiseen. Lotta esimerkiksi kertoo, että yönä saattoivat jäädä vähiin kun äiti ja si-

sarukset lähtivät yöksi pois kotoa isän ryyppyputkien aikana. Myös asioiden murehtiminen tuo univaikeuksia ja väsymystä koulupäivien aikana: *”Nytkin yöunet jää monesti vähän vähiin kun niitä asioita miettii. Niin sitten senkin takia se koulu on vähän semmosta, ettei motivoidu, välillä.”* (Lotta, 16 v. P14) Motivaation puute voi heijastua koulunkäyntiin myös myöhästymisinä tai poissaoloina. Juova vanhempi ei välttämättä aamuisin ole avittamassa nuorta ajoissa kouluun: *”No olihan se helppo kun isä makas aamulla krapulassa ja mulla oli semmonen olo, etten halua mennä kouluun, niin helppo siin oli jäädä sohvalle makaa. Et jos se tekee sitä, nii teen mäki”.* (Wilma, 15 v. Y8)

Vanhempien juomisen vaikutukset voivat näkyä perheen arjessa myös taloudellisina seurauksina. Vajaa kolmasosa nuorista jakaa Veeran kokemuksen siitä kuinka isä juo perheen rahat: *”Kaikki säästötilit ja muutkin se joi”* (Veera, 17 v. Y5). Perheen ylimääräisten varojen huvetessa alkoholiin nuori voi jäädä maksullisista harrastuksista paitsi. Asia oli tuttu esimerkiksi Samulille, jonka perheellä ei ollut varaa kustantaa harrastusten kausimaksuja: *”Äiti tulee et ’ei hemmetti kun ei oo rahaa’ kun hän on juonut niin paljon kaljaa”* (Samuli, 17 v. Y2).

Vanhemman ongelmallinen juominen tuottaa nuorelle usein myös muuta murhetta ja päänvaivaa. Vanhemman päihtymyksen takia nuoret joutuvat kantamaan vanhemmalle ja aikuiselle kuuluvaa vastuuta: *”Piti huolehtii mun pikkusiskosta koska vanhemmat ei pystynyt”* (Roosa, 16 v. Y12); *”Mä melkeen jouduin taluttaa [isän] naapurista kotiin, kun se oli juonu aika paljon.”* (Kiia, 16 v. P14) Joskus vanhemman ja lapsen roolit voivat kääntyä aivan pääläelleen: *”Kyl mun siskon kans sitten otettiin vastuuta, kun äiti ei ollu kotona, --- sanotaan joskus 7–8-vuotiaana kun äiti oli vuorotyössä, niin huolehdittiin ite nukkumaan ja huolehdittiin et iskä sammuu sisään ja kaikkee tämmöstä.”* (Joakim, 18 v. Y10) Monet nuoret kokevatkin toimivansa varavanhempina, kun aikuinen on juomisen takia kyvytön hoitamaan tehtäviään:

Emilia: Et ei äiti osallistunu sisaruksien kaa leikkimiseen eikä mihinkään, niin se on vähä surullista kattoo siin vieressä. Et tulee semmonen olo, et mun pitäs ite hirveesti sit olla leikkimässä niitten kanssa ja asettamassa rajoja, kun ei äiti pahemmin mitään sääntöjäkään laadi. Tai sit jos se sanoo, et nyt lopettakaa, niin se huutaa vaan sielt olohuoneesta ku sillä on kaljatölkki kädessä ja näin, et sitten mä yleensä meen ite siihen riidan väliin ja erotan ne toisistaan, jos ne alkaa vaikka lyömään toisiaan tai jotain tämmöstä. (Emilia. 18 v. Y9)

Nuorten vastuu voi ulottua myös perheen ulkopuolelle. Jotkut nuoret kertoivat asioineensa viranomaisten kanssa, jotta perheen asiat saataisiin paremmalle tolalle. Emilia esimerkiksi kertoo kuinka yhteydenotto lastensuojeluun pisti asioihin vauhtia: *”Sen jälkeen kun mä olin tehny ilmoituksen lastensuojeluun, niin lastensuojelun avulla se mun pienempi sisar on päässy päiväkotiin ja äiti on saanu työpaikan. En tiedä yhtään, et millon äiti ois ottanu itteään niskasta kiinni ja päättäny, et nyt lapsi viedään hoitoon ja lähden ite töihin.* (Emilia. 18 v. Y9)

Osa nuorista kertoo vanhempien juomisen vaikuttavan myös nuoren omaan henkiseen hyvinvointiin. Vanhempien runsas juominen saattaa tuottaa pahoinvointia, joka voi ääritilanteessa näkyä häiriökäyttäytymisenä. Jos nuori ei löydä kanavaa vanhemman juomisesta seuraavan pahanolon purkamiseen, sivulliset voivat joutua tunteenpurkausten kohteeksi: *”Me kiusattiin kaikkia koulussa, kun purki sitä [paha olo] muihin”* (Petri, 16 v. R13). Jotkut nuorista arvelivat, että heidän omat ongelmansa juontuvat juuri vanhemman juomisesta: *”Silloin ala-asteella alko tulemaan itelle semmosia ongelmia. En tiedä johtuko se isästä vai mistä se johtu mutta syömisen kanssa tuli ongelmia ja itsetuhosuutta ja tämmösiä.”* (Oona, 16 v. Y4)

Joillakin nuorilla käyttäytymisongelmat voivat näkyä myös runsaana päihteiden käytönä:

Petri: Ja vaikka omasta juomisesta ei sais ketään syyttää, niin silti mä syytän kyllä isäpuolta kaikista ongelmista mitä mulla on ollu. Kaikki ne on alkanu sen jälkeen kun se meni äidin kans naimisiin. Minä varmaan sen takia aloin juomaan kun kotona ei uskaltanu puhua yhtään mistään. Saatto sanoo yhen väärän sanan niin sai turpaan. (16 v. R13)

Vanhemman juomisen herättämät tunteet

Erialaisten arjen haasteiden ja vaikeuksien ohella vanhemman runsas juominen herättää nuorissa monenlaisia reaktioita ja tunnetiloja. Äärireaktioina ovat vihaisuus ja kiukku sekä turhautuneisuus, tai tunteiden tyhjiys. Vaikka vanhemman juominen herättää pääasiassa kielteisiä tunteita, osalle nuorista asia on niin arkinen, etteivät he jaksa enää edes reagoida siihen.

Kiia: Ei se kivaa kateltavaa oo, mutta kun se on normaalia mulle, niin totta kai mä oon vihanen, mutta ei mua oikeen kiinnostaa enää. Tai totta kai mua kiinnostaa, mut ei se hetkauta enää, eikä tuu yllätyksenä. (16 v. P14)

Turhautuminen on seurausta vanhemman monivuotisesta juomisesta. Suuri osa haastatelluista nuorista onkin katsellut vanhemman juomista koko elämänsä ajan. Osalla nuorista ei juovasta vanhemmasta muunlaisia muistoja edes ole: *”Nyt kun mä mietin jälkeensä niin iskähän on juonut aina. Ja en mä oo tyyliin 9-vuotiaaks kiinnittänyt siihen huomioo.”* (Vilma, 15 v. Y8) Näillä nuorilla alkoholi näyttelee isoa osaa jo lapsuusajan muistoissa: *”iskä on aina juonu ja vetänyt minua samalla pulkassa kaljojen kanssa”* (Oona, 16 v. Y4). Vuosia jatkunut juominen voi turruttaa tunteet ja johtaa välinpitämättömyyteen vanhemman juomista kohtaan: *”Ei minkäänlaisia tuntemuksia, ei se ollu semmonen et se ois ahdistanu tai mitään, --- et ei sitä osannu ajatella siin kohtaa. En tiedä.”* (Joakim, 18 v. Y10) Välinpitämättömyyden takana on kuitenkin näidenkin nuorten kohdalla lukuisia vanhemman juomisen aiheuttamia pettymyksiä ja turhauttavia tilanteita. Monilla nuorilla juuri pettymys kuvastaa omia tunnetiloja parhaiten: *”periaatteessa oon pettyny ollu iskään mut en silleen vihainen”* (Roosa, 16 v. Y12). Vaikka pettymysten kestävyys on joustava, voi raja tulla vastaan: *”iskä ei tullut mun yo-juhliin, niin se oli mulle viiminen niitti, et mä laitoin sit vähäksi aikaa välit poikki, et mä loukkaannuin”* (Asta, 18 v. R19).

Vanhemman juominen herättää usein myös pelkoa alkoholin muuttuessa vanhemman käyttäytymistä: *”tuntu ettei [isä] ollu oma ittensä ja oli vähän semmonen epäilevä fiilis, että ei tiennyt mitä hän nyt tekee”* (Okku, 16 v. Y1). Usein arvaamattomuus voikin johtaa kontrolloimattomaan tai aggressiiviseen käyttäytymiseen: *”Kun iskä juo, se saattaa hermostua ihan yhtäkkiä ilman syytä. Oon saanu myös monesti kunnolla selkää kun se on ollu kännissä.”* (Lari, 16 v. R13) Ilman väkivallan uhkaakin vanhemman humaltunut käytös herättää usein pelkoa etenkin nuoremmassa lapsissa:

Vilma: Mari, se mun pikkusisko, musta tuntu että se pelkäs että [isä] käy siihen käsiksi tai jotain. Ja se tietenkin ärsytti mua enemmän, että se [isä] viitti tehdä niin vaikka se ties, että Mari pelkää. --- Mä muistan kun mä olin ystävällä, niin sit se soitti keskellä yötä se mun pikkusisko, et sitä pelottaa olla siellä kun iskä on niin humalassa. Pyys mua tulee kotiin, mut sit kun mä olin et kello on 24, et en mä täältä enää tähän aikaan lähde. (15 v. Y8)

Pelko voi esiintyä myös huolena ja epä tietoisuutena siitä, onko vanhempi nuoren tukena ja turvana tulevaisuudessa. Useat nuoret ovat huolissaan juovan vanhemman heikentyneestä terveydestä, ja asia tuodaan esiin etenkin nuorempien sisarusten kautta. Nuoret joutuvat pohtimaan kuinka pikkusiskoille tai -veljille käy, jos runsaaseen alkoholinkäyttöön kiinnittyvä elämäntapa vie vanhemman ennen aikaisesti hautaan:

Emilia: No se, et jos äiti halua ite juoda, niin siinäpäähän sitten juo. Et totta kai se harmittaa, --- äiti rupee olemaan jo vanhemmassa iässä, niin pelkää sitä et äiti kuolee varmaan melko ajoissa just sen takia. --- Et jos äiti kuolee tosi nuorena, niin onhan se harmi. Mut eniten siinä ärsyttää se, et mun nuoremmalle sisarukselle ei tuu sellasta hyvää lapsuutta. (18 v. Y9)

Huoli ja ennenaikaiseen kuolemaan liittyvä pelko voivat liittyä myös runsaasti juovan vanhemman itsetuhoiseen käyttäytymiseen:

Roosa: Oli vähän hankala keskittyä, että jos aamulla iskä oli ollu ihan humalassa, niin sitten koulupäivän mielti, että mitähän se tekee siellä [kotona]. Kun iskällä oli vähän taipumus, että sillä tuli mieleen kaikkia itsetuhosia juttuja. Niin sitä mielti, että onkohan se vielä siellä. (16 v. Y12)

Lisäksi huoli voi juontua runsaaseen juomiseen liittyvästä tapaturma-
alttiudesta, joka herättää Astassa kauhun sekaisia tunteita:

Asta: Sit mä muistan kerran kun iskä oli kaatunut ja se [lattia] oli kun teurastomon jäljiltä, silloin ovella mulle jo iski kauhee ahistus, siellä oli verta joka paikassa. Mä sain paniikkohtauksen ja juoksin itkemään pihalle. Ja äiti oli mennyt sit kattomaan iskää --- ja sillä oli ottaan tullu [haava] mistä oli tullu hirveesti verta. (18 v. R19)

Vaikka suurimmalla osalla vanhemman runsas tai ongelmallinen juominen herättää yksinomaan kielteisiä tunnetiloja, voi se toisinaan herättää myös peiteltyä huvittuneisuutta – mutta vain silloin kun vanhemman käytös ei juomisen myötä muutu uhkaavaksi tai pelottavaksi. Kiia selvittää asiaa toteamalla, että tilanteet, joissa isä juo ovat *”totta kai aika negatiivisia, mutta kyllä se pisti vähän naurattaakin, et onpa tyhmää, että miten ihminen pystyy ittensä juomaan semmoseen kuntoon, että ei voi kävellä tai kaatuilee tai ei osaa puhua kunnolla --- että ei osaa omin avuin kävellä.”* (Kiia, 16 v. P14) Tällöinkään asiaa ei esitetä huvittuneessa sävyssä, vaan lähinnä säälien tai ironisoiden vanhemman aikuisroolin menettämistä.

Pullo nuoren ja vanhemman välissä

Valtaosa nuorista kertoo vaikeudesta rakentaa avointa ja läheistä suhdetta juovaan vanhempaan. Avioeron takia lapsi viettää vähemmän aikaa juovan vanhemman kanssa. Suhteesta tulee tällöin herkästi viileä tai vieraantunut. Silloinkin kun kaikki perheenjäsenet asuvat saman katon alla, vuorovaikutus ei välttämättä toimi. Suhde jää usein hataraksi, sillä juominen tekee vanhemmasta poissaolevan:

Joakim: Se siin just oli, että [isä] ei ollu millään tapaa siinä kasvatuksessa mukana, et se vaan oli siellä talos ku lemmikki käytännössä tai semmonen --- se oli vaan semmonen olento, joka pyöri meillä. (18 v. Y10)

Useat nuoret kertovat, ettei runsaasti juova vanhempi osallistu nuoren elämään, koulunkäyntiin tai harrastuksiin: *”Mä pelasin viel jalkapalloa sillon tosi aktiivisesti, niin ei iskä ollu siinäkään missään tapaa mukana. Et äiti joka kerta kuskas. Hävetti mennä kavereitten kyydillä.”* (Joakim, 18 v. Y10) Nuorten kertoman mukaan suurella osalla runsaasti juovista vanhemmista vanhemmuus hukkuu alkoholiin: *”ku se [isä] joi, niin se makas sängynpohjalla ja valitti kun elämä on surkeeta ja joi vaan kaljaa”* (Vilma, 15 v. Y8). Jotkut tosin kykenevät juomisesta huolimatta pyörittämään arkea ja hoitamaan ainakin joitakin vanhemmuuden velvoitteita: *”[äiti] on pystyny hoitaa kotiasiat ja hoitamaan lapset --- ja just käynyt kaupassa ja pessy pyykit ja näin”* (Emilia, 18 v. Y9).

Vaikka arjen askareet hoituisivatkin, tunnepuolella suhde runsaasti juovaan vanhempaan voi jäädä löyhäksi tai köyhäksi. Emilia esimerkiksi toteaa, että *”enemmän on ollu kaverisuhde mun ja mun äidin välillä”* (Emilia, 18 v. Y9). Hänen suhde äitiinsä ei ole ollut yhtä läheinen tai tunnepitoinen kuin useimmilla kavereilla. Etenkin myönteisten tunteiden osoittaminen on jäänyt Emilian mukaan vähälle: *”En mä muista et äiti ois koskaan sanonu mulle, et hän rakastaa mua tai et ois halunnu halii koskaan. Et on vaan ollu silleen, et mä oon sen lapsi ja siinä se. Et ei oo sitä näytetty sen enemppää.”* (Emilia, 18 v. Y9) Ongelmat tunnesuhteen rakentamisessa näkyvät usein myös tuen ja kannustuksen puutteena: *”Soitin neljä vuotta viulua ja kolme vuotta kävin tanssitunneilla, mut ei äiti koskaan sanonu mulle et hyvä juttu tai et hienosti tehty tai mahtavaa”* (Emilia, 18 v. Y9).

Nuori kuitenkin tarvitsee tunnesidettä ja vanhemman fyysistä ja henkistä läsnäoloa. Jotkut nuorista muistavat tarkkaan, miten he kaipasivat vanhempaansa silloin kun pullo tuli nuoren ja vanhemman suhteen väliin. Esimerkiksi Oona kertoo isänsä poissaolosta tupakkareissujen veny-

essä juomisen seurauksena: *”Mulla oli aina kauhea ikävä isiä kun se lähti pihalle tupakille ja sillä aina venähti siellä vähän kauemmin. Kauhea ikävä oli koko ajan ja ehkä yksinäinen [olo]”* (Oona, 16 v. Y4).

Läsnäolon puutteen ohella ongelmallisen alkoholinkäytön tuottama luottamuspuola ja juomisen salailu rapauttavat tehokkaasti nuoren ja vanhemman keskinäistä vuorovaikutusta ja suhteen luomista. Vanhemman alkoholinkäyttöön liittyvät katteettomat lupaukset – *”[isä] ei voinu viiä mua johonkin mihin se oli mut luvannut viiä, koska se oli humalassa tai keksi tekosyitä”* (Kiia, 16 v. P14) – tai tosiasioiden vääristelyt – *”aika paljon valehtelua joutunut kuuleen äidiltä ja isältä”* (Jarkko, 17 v. R13) – voivat myös koetella perheenjäsenten vuorovaikutusta. Nuoret kuitenkin huomaavat herkästi vanhemman valehtelun. Janni esimerkiksi haistaa palaneen käryä, kun äiti yrittää salata hiprakkaansa ja koittaa syöttää hänelle pajunköyttä iltapäivän menoistaan: *”äiti soitti kuudelta humalaisella äänellä et ’mä oon menossa kaverin kanssa syömään ja leffaan’, niin ei se ollukaan menossa”* (Janni, 12 v. Y6). Tavallista on, että nuoret joutuvat kuulemaan varsin ontuvia selityksiä vanhemman salatessa juomistaan:

Kiia: [Sitä miettii] et pitääkö [isä] mua ihan tyhmänä, kun se tekee monesti silleen, että se sanoo et mäpä lämmitän saunan ja sit se menee sinne juomaan --- et eihän puulämmitteisen saunan lämmityksessä kestä kun pari minuuttia. Se on muutaman tunnin siellä ja tulee ihan sekasin sisälle. --- Sillä oli [tapana sanoa] et se menee varastoon soittaa sähkökitaraa. Et ei sieltä kyllä kitaran soittoa kuulunu, et se istu siellä ja tuli sitten taas parin tunnin päästä takasin ihan päissään, et ruvetaanko kattomaan telkkaa. (16 v. P14)

Haastatteluaineistossamme on kuitenkin myös esimerkkejä siitä, ettei juominen välttämättä turmele nuoren ja vanhemman keskinäistä suhdetta. Juomisesta huolimatta vanhempi voi olla nuorelle hyvin rakas ja läheinen. Linda esimerkiksi mieltää alkoholiongelmaisen isänsä turvallisimmaksi henkilöksi omassa elämässään: *”Vaik mä asun äidillä, niin iskä varmaan [on turvallisin henkilö], koska mä oon viettäny suurimman osan mun elämästä isjän kaa ja iskä on aina ollut mun lemppari”* (Linda, 12 v. Y7). Tällöin juova vanhempi on ollut mukana perheen elämässä ja arjen askareissa: *”kyl se [isä] aina imuroi ja pölyt kaikki pyyhki --- herätti meiät aamulla kouluun. --- ulkoilutti lemmikkiä ja hoiti kanin häkkii kun mä en osannu vielä siivota --- sit iskä autto mut siivoamaan sitä.”* (Linda, 12 v. Y7) Osallistuminen perheen elämään on edesauttanut myös tunnesuhteen luomisessa ja keskinäisen vuorovaikutuksen rakentamisessa: *”iskä on tosi kiltti mulle. Mä tulin aina vaan kotiin, jos mä en halunnu mennä jollekin kaverille --- sit iskä teki mulle ruokaa. Pelasin varmaan pleikalla ja katottiin telkkarii ja mentiin nukkuu.”* (Linda, 12 v. Y7)

Voimavarojen lähteitä ja vaikeuksien ylittämistä

Aineistomme nuoret puhuvat monista asioista, jotka auttavat silloin kun vanhempi ei ole kivijalka, johon turvautua. Nuoret kertovat itse kehittämistään toimintatavoista ja voimavaroista sekä palvelujärjestelmältä saamastaan avusta. Ne ovat nuorille tärkeitä voimavaroja, jotka auttavat jaksamaan vaikeuksien keskellä ja luovat pakoreittejä todellisuudesta.

Nuorten omat selviytymiskeinot

Valtaosa nuorista mainitsee kaverit ja vertaisryhmät pohtiessaan lohtua ja turvaa tuovia tekijöitä vanhemman juomisen aiheuttamien vaikeuksien keskellä: *”Kaverit, kaikki sosiaalinen media”* (Kiia, 16 v. P14) sekä *”ystävät ja ihmiset ympärillä”* (Vilma, 15 v. Y8). On ensiarvoisen tärkeää, että nuoren lähipiirissä on joku, jolle uskoutua tai jolle kertoa murheista. Erityisesti saman kokenut ystävä voi olla todellinen henkireikä kuten Astalla: *”Mä oon tosi onnellinen et mulla on ystävä, jonka äiti on kans alkoholisti. Kukaan ei tuu koskaan ymmärtää mua kun Saana, ollaan oltu toistemme luona paossa”* (Asta, 18 v. R19). Hyvän ystävän ohella esimerkiksi seurustelukumppani voi toimia olkapäänä ja huolien purkamisen kanavana: *”kyl siltä [tyttökaverilta] tukee tulee”* (Joakim, 18 v. Y10). Aina tällaista ihmistä ei löydy omasta kaveripiiristä. Toisinaan kaverit eivät ymmärrä tai löydä sopivia sanoja – etenkin jos heillä itsellään ei ole vastaavia kokemuksia: *”yks kaveri sano mulle ’mä en oikeen osaa sanoa tähän mitään kun en ite asu tommosessa perheessä, en tiedä miten suhtautua’ ”* (Lotta, 16 v. P14).

Moni nuorista mainitsee tärkeimmäksi tuen lähteeksi myös toisen, ei alkoholia käyttävän vanhempansa – *”Kyl se äiti on”* (Joakim, 18 v. haast. 10) – tai vaihtoehtoisesti sisaruksen tai jonkun muun lähisukulaisen – *”kyl se turvallisin henkilö Ulla, äidin sisko on”* (Viktor, 16 v. R21). Etenkin isovanhempi saattaa monelle nuorelle olla oman vanhemman korvike ja tärkeä suojaava tekijä: *”se mun äidin äiti, joka on mulle viel tärkeempi kun mun omat vanhemmat, se on opettanu mut lukemaan ja laskemaan ja uimaan ja et mä oon oppinu pyöräileen”* (Emilia, 18 v. Y9). Myös kasvattivanhempi voi olla tässä roolissa kuten esimerkiksi Aleksilla, jonka biologisella isällä on päihdeongelma: *”isäpuoli huolehtii aina että luen kokeisiin ja semmosta, se on vähän ehkä ylihuolehtivakin jopa”* (Aleksi, 13 v. Y11).

Toisinaan nuoren tukiverkostot voivat kuitenkin jäädä heikoiksi, sillä oman perheen asioista ei automaattisesti kerrota ulkopuolisille. Monesti ongelmaa salailtaan ja piilotellaan myös omassa lähipiirissä: *”Ei mun kavereista vieläkään kukaan tiedä oikeestaan”* (Joakim, 18 v. Y10); *”en*

tiedä onko se siitä ollu kiinni että en kehannu kertoo vai että ei vaan oo tullu mieleen kertoo” (Aleksi, 13 v. Y11). Salailun syy liittyy asioiden leviämiseen: ”koulussa juorut levii nopeesti” (Linda, 12 v. Y7). Myöskään sukulaiset eivät aina ole ajan tasalla tapahtumien todellisesta tilasta: ”Sil-lon kun se [isä] retkahti oikeen kunnolla tuossa kaksi vuotta takaperin, siin kohtaa vasta mun sukulaiset sai tietää. Tosi kauan se pysty pitämään [sen salassa]” (Joakim, 18 v. Y10.)

Tästä syystä turvan ja tuen lähteenä ei aina ole ihminen kuten 16-vuo-tiaalla Kiialla, jolle turvaa tai lohtua tuo *”tanssi, koska se on isoin asia” (Kiia, 16 v. P14)*. Myös eläimistä voi olla apua. Monesti esimerkiksi per-heen lemmikkieläin mainitaan lohdun tuojana: *”koira Musti, Musti aina tulee ilostuttamaan” (Janni, 12 v. Y6)*. Saman asian voivat ajaa myös esi-merkiksi ratsastustallin hoitohevoseet: *”eläimet, mä hoidan pari hevosa-ta, tai pelkästään se niiden läsnäolo”* ja monet muut harrastukset kuten *”musiikki, taide, piirtäminen” (Vilma, 15 v. Y8)* tai *”valokuvaus” (Roosa, 16 v. Y12)*. Moni nuorista nimeääkin itselleen tärkeän harrastuksen, joka toimii voimavarana ja ilon tuojana: *”No kyl se on toi jalkapallo, et harras-tus ainakin on ihan ykkösjuuttu” (Joakim, 18 v. Y10)*. Nuoremmille lapsille myös oma lelu voi toimia turvan lähteenä kuten 12-vuotias Linda toteaa pohtiessaan asioita, jotka tuovat lohtua: *”mulla on yks mun pehmolelu, joka on ollu mulla aina, niin sit mä oon vaan sen kaa” (Linda, 12 v. Y7)*.

Nuoret ovat myös oppineet, miten suojata itseään kun vanhemmat juovat. Useat mainitsevat sulkevansa itsensä tilanteen ulkopuolelle esi-merkiksi vetäytymällä omaan huoneeseen: *”mää sitten olin yleensä vaan omassa huoneessa” (Lotta, 16 v. P14)*, tai menemällä kaverin luokse yöky-lään: *”oon just tosi useesti ollu silleen, et pääseeks teille [kaverille] yöks, et en mä jaksa olla kotona” (Emilia, 18 v. Y9)*.

Yhteiskunnan palvelut ja tuki

Nuoret kertovat myös ammattilaisilta ja palvelujärjestelmältä saamastaan avusta ja tuesta. Oona esimerkiksi kertoo, että *”mulla on monia hoito-tahoja mistä sitä tukea tulee” (Oona, 16 v. Y4)*. Janni puolestaan kertoo saaneensa *”vähä sosiaaliterapiaa”,* jossa hän on voinut *”kertoo kaikki huolet ja et miten on koulussa menny ja harrastuksissa” (Janni, 12 v. Y6)*. Vaikka nuoret kokevat, että hoitoa ja apua sekä ongelmallisesti juovalle että läheisille on saatavilla, nuorilla on kuitenkin toiveita nykyistä vah-vemmassa läheisen huomioinnista päihdepalveluissa. Vilma esimerkiksi kertoo, että *”sillon kun mä ootin siellä iskän [hoito]jakson aikana, niin ei siellä multa kysely, että tarvitsenko mä apua. Siel oli lappusii seinillä, mut siihen se jäikin.” (Vilma, 15 v. Y8)*. Hänen mukaansa avun hakemi-nen voi olla alkoholistin läheiselle vaikeaa ja saattaa estää tuen saamis-

ta: *”sitä [apua] on aika vaikee löytää, siitä ei puhuta paljoa”* (Vilma, 15 v. Y8). Nuori on esimerkiksi saattanut löytää hyödylliseksi kokemansa nettipalvelun aivan sattumalta: *”et määhän näin jossain facebookin mainoksesta sieltä sivustosta et tollanen ryhmä on nuorille, jonka vanhemmat käyttää alkoholia. Et koulussa vois ainakin olla silleen suuremmin sitä, niin sais ihmiset tietää.”* (Emilia, 18 v. Y9)

Etenkin palvelujen piiristä löytynyt vertaistuki on tuonut nuorille turvaa ja lohtua ja mahdollistanut murheiden jakamisen samaa kokeneiden kesken:

Emilia: No nyt viime vuonna, kun mä olin siellä netti-yhteisössä, niin sieltä on löytynyt yks tyttö, niin sen kans ollaan facebookissa kavereita ja ollaan nähtykin silleen, et meistä on tullu kavereita ja sit just kerrotaan toisille murheita. (18 v. Y9)

Erityisesti mahdollisuus keskusteluun koetaan voimaannuttavana. Myös yksilölliseen tukeen perustuvia palveluja kaivataan: *”olis joku tukihenkilö, jonka kanssa kävis vaikka jossain leffassa tai syömässä tai jotain, et viettäis aikaa ja keskustelisit siinä yhteydessä siitä asiasta”* (Emilia, 18 v. Y9).

Joskus keskustelukanavat ja muut avohuollon tukitoimet eivät kuitenkaan ole olleet riittäviä tai mahdollisia ja nuori on sijoitettu oman kodin ulkopuolelle. Sijoitus on osalle nuorista tuonut helpotusta vaikeaan elämäntilanteeseen. Esimerkiksi Roosa kertoo, että *”muuttaminen sinne perhekotiin”* käänsi hänen elämänsä myönteisempään suuntaan, koska sen myötä *”ei periaatteessa ollut mitään huolta että siskosta [pitäs] huolehtii ja koulukin alko mennä vähän paremmin, et pysty keskittyy ja sai apua tarpeeks”* (Roosa, 16 v. Y12). Perhekodin turvalliset aikuiset ja esimerkiksi omat lähisukulaiset voivat yhdessä muodostaa nuorta kannattelevan verkoston, vaikka yhteydenpito omiin biologisiin vanhempiin olisi vähäistä kuten juuri Roosalla, jolle *”varmaan se perhekoti ja ne sijaisvanhemmat ja sukulaiset, kaikki lähisuku ovat ne kaikkein turvallisimmat ihmiset hänen elämässään”* (Roosa, 16 v. Y12). Perhekodista voi siten tulla nuoren todellinen perhe. Myös laitokseen sijoitetut nuoret tuntuvat pääosin sopeutuneen uuteen ympäristöönsä: *”Laitoksessa olen asustellut tosi monta vuotta ja ei oo kielteinen kokemus”* (Oona, 16 v. Y4). Päinvastaisiakin näkemyksiä esitetään. Kritiikki kohdistuu laitoksissa elävillä nuorilla lähinnä viranomaisten puuttumiseen perheen asioihin tai laitosten tiukkoihin sääntöihin: *”Kyllä sen ymmärtää ihan hyvin että porukat puuttuu mutta miksi pitää ulkopuolisten puuttua --- että vangitaan lapsia kaikkiin laitoksiin ja näin”* (Petri, 16 v. R13).

Kaikki nuoret eivät koekaan palvelujärjestelmän väliintuloa tai tukimuotoja itselleen sopiviksi tai tarpeellisiksi: *”Mä oon aina ton ismän alkoholinkäytön suhteen ajatellu, etten mä tarvi sen suhteen hirveesti apua. Joillakin voi olla vähän toinen.”* (Vilma, 15 v. Y8) Tarvittava keskusteluapu ei tällöin löydy virallisen hoitojärjestelmän piiristä:

Lari: En tiiä, itellä ainakin ärsytti kun piti alkaa käymään kaikilla psykiatreilla juttelemassa --- semmosia peruspsykologeja, jolla on semmoset Harry Potter -lasit päässä ja puhuu semmosella kunnon läsytysäänellä --- Kyllä itellä kelle pysty eniten juttelee oli kaverit. Tai että enemmän se helpotti sitä oloa ku se että jutteli jossain terapiassa tai semmosessa. (Lari, 16 v. R13)

Pääasia tuntuu kuitenkin olevan, että nuori löytää itselleen sopivan keskustelukanavan, jonka kautta purkaa sydäntään – löytyipä apu sitten ammattilaisten tai oman lähiverkoston kautta.

Avoimuus ja luottamus voimavarana

Nuoret korostavat pitkin haastattelua avoimuuden voimaa asioiden käsittelyssä: *”Mä toivoisin et asioista puhuttais. Ja jos tarvii apuu, niin sitä hankittais eikä oltais että katotaan jos tää tilanne tästä parantuis. Harvemmin se parantuu.”* (Vilma, 15 v. Y8) Pääosin nuoret peräänkuuluttavat vahvempaa puuttumista ja ulkopuolisten arviointia perheen tilanteesta silloin kun perheessä on päihdeongelma:

Oona: Puhuttais niitten lastenkin kanssa ja katottais miten niillä oikeesti menee. Että moni lapsi kuten itekin olin, niin salasin tosi paljon niitä asioita. Että jos joku ois oikeesti kysyny ja vaatinu, että mä puhun totta, niin ehkä sitte ois puhunu. --- se ois ehkässy monia ongelmia silloin. Kun salas asioita, niin sitten tunteet pitää kans sisällään. (16 v. Y4)

Avoimuuteen ja keskustelevuuteen perustuvan kulttuurin pitäisi nuorten mukaan yltää koko yhteiskunnan tasolle eikä koskea vain perhettä, joka kohtaa ongelmia:

Kiia: [Alkoholi-ongelmia ja hoitoa] pitäis mainostaa telkkarissa, koska vaikka ne ehkä on semmonen hävetty asia, mutta kun niitä [alkoholi-ongelmia] on kuitenkin niin paljon täällä, niin se on ihan arkipäivää. Ihan sama kun laittais jonkun shampoomainoksen, niin sinne joukkoon kyllä mahtuu varmasti yks mainos jostain hoitolaitoksesta. (16 v. P14)

Monilla haastattelemillamme nuorilla tuntuu kuitenkin olevan myös omaa sisäistä voimaa elää vaikeissakin tilanteissa ja perheen arjessa. Asian kiteyttää Aleksis pohtiessaan, kertooko hän vanhemmilleen seikoista, jotka huolestuttavat: *”No en mä silleen hirveesti [kerro], että mä oon semmonen yksinäinen susi perheessä. Elää omaa elämäänsä”* (Aleksi, 13 v. Y11). Tässä nuori kuvaa pärjäämistään omista oloistaan myönteisenä, voimaannuttavana tekijänä. Vaikka vanhempien alkoholiongelmat ja perheen vaikeudet ovat heikentäneet myös oman elämän suuntaa etenkin osalla laitokseen sijoitettujen perheiden nuorista, valtaosalla nuorista on vahva usko oman elämän sujumiseen, itsenäistymiseen ja selviämiseen. Vaikka he luonnollisesti toivovat, että juova vanhempi lopettaisi alkoholinkäytön ja olisi enemmän lastensa kanssa, he kokevat nykyisessä tilanteessaankin pärjäävänsä elämässä: *”Mut ei mul nyttenkään mitään hätää oo, et mä oon pystyny ihan hyvin elää tän asian kans, et en usko et tulee vaikuttaa muhun sen erityisemmin koskaan”* (Emilia, 18 v. Y9). Nuoret eivät haastattelutilanteessa surkuttele elämäntilannettaan, vaan heille se on todellisuutta, jossa pitää yrittää pärjätä: *”se [juova vanhempi] osti aina tosi paljon ruokaa meille ja kaikkee ja kyl se makso laskut ja meillä oli ihan hyvä elämä”* (Linda, 12 v. Y7). Haastattelemillamme nuorilla näyttääkin olevan aimo annos sosiaalista luottamusta, joka kannattelee vaikeissakin elämäntapahtumissa. He käyvät hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka raskaat kokemukset on mahdollista kääntää myös vahvuudeksi: *”Kyl mun siskon kans sitten otettiin vastuuta --- et kyllä se siinkin mielessä on ollu aika kasvattava kokemus. Oppii itsenäiseksi jollain tapaa.”* (Joakim, 18 v. Y10)

Sosiaalinen luottamus kannattelevana voimana?

Aineistomme nuoret kertovat monenlaisista vanhemman ongelmallisen juomisen tuottamista arjen vaikeuksista. Huoli ja vastuunkanto nuoremista sisaruksista ja perheen asioista yhdistävät valtaosaa haastattelemissamme nuorista. Vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö vaikuttaa kielteisesti myös nuoren sosiaaliin suhteisiin: vanhemman juomiseen liittyvä häpeä vaikeuttaa ystävyyssuhteiden ylläpitoa ja liika juominen rapauttaa nuoren ja vanhemman keskinäistä vuorovaikutusta. Erilaisista ongelmista huolimatta aineistomme nuorilla on myös voimavaroja, jotka auttavat vaikeissa oloissa. Tärkeimpinä resursseina nuoret mainitsevat ystävästä, sukulaisista tai palvelujärjestelmän työntekijöistä koostuvat, tukea antavat sosiaaliset verkostot sekä lohtua ja iloa tuovat harrastukset ja lemmikit.

Nimenomaan erot sosiaalisten siteiden vahvuudessa on yleisesti nähty keskeisinä pohdittaessa kysymystä, miksi osa vaikeuksia kohdanneista ihmisistä kestää ja osa menettää elämänhalunsa ja musertuu vaikeuksien alle. Nämä ovat polttavia kysymyksiä myös pohdittaessa päihdeperheissä elävien lasten tilannetta. Sosiaalisten tukiverkoston voimaa on korostettu, sillä ne voivat auttaa ulos vaikeuksista. On puhuttu *sosiaalisesta luottamuksesta* (19) tai *sosiaalisesta kestävyydestä* (ks. 10, 20). Tällaisten käsitteiden kautta on pyritty ymmärtämään kuinka vaikeissa olosuhteissa elävät ihmiset pärjäävät. Pärjäämisen ydin on kytketty nimenomaan sosiaalisiin elementteihin. Ensisijaista on se, että ihmisellä on sellaisia läheisiä, joihin voi luottaa ja nojata ja jotka tekevät oman jaksamisen mielekkääksi myös vaikeuksien keskellä. Jos tällaista sosiaalista tai kulttuurista ankkuria ei ole, ja ihminen kokee elävänsä yksin keskellä kovaa ja kylmää maailmaa, ilman ketään johon luottaa, erilaiset ongelmat lisääntyvät nopeasti. Luottamuksensa menettäneiden ihmisten on havaittu olevan haaraampia tai haavoittuvampia kuin muiden. (19.)

Haastattelemiemme nuorten kokemukset tukevat havaintoja sosiaalisen luottamuksen voimasta. Nuorilla näyttää olevan luottamusta, joka kannattelee vaikeiden elämäntilanteiden keskellä. Vaikka nuoret tulevat erilaisista elämäntilanteista ja vaikka osalla vanhemman alkoholin käyttö on heikentänyt elämän laatua, valtaosaa nuorista yhdistää usko elämässä pärjäämiseen. Nuorilla on omia sisäisiä voimavaroja kohdata vanhemman juomisen tuomia haasteita ja elää ajoittain vaikeissakin olosuhteissa. Tämä ei kuitenkaan merkitse vanhemman runsaan juomisen tuottamien ongelmien väheksymistä tai hyväksymistä. Vaikeuksien voittamisesta kertovat havainnot eivät liioin poista tuen ja avun tarvetta tai vapautta palvelujärjestelmää herkistymästä päihdeperheissä elävien nuorten ja lasten tarpeille. Palveluja ja hoitojärjestelmiä tulee edelleen kehittää nuorten voimavaroja tukevaan ja kielteisiä kehiä katkaisevaan suuntaan. Palvelujärjestelmästä apua saaneita nuoria yhdistää toive keskustelevuuden ja avoimuuden lisäämisestä alkoholi-asioiden käsittelyssä. Nuoret edellyttävät avointa ja aitoa vuorovaikutusta sekä viralliselta hoitojärjestelmältä että myös alkoholi-ongelmaiselta vanhemmalta. Vuorovaikutukseen perustuvalla kanssakäymisellä rakentuvat toiveet ovat näillä nuorilla siten tismalleen samoja kuin perheissä, joissa alkoholi ei aiheuta ongelmia (katso luku 2). Avoimuutta peräänkuulutetaan perhesuhteiden ohella myös koko yhteiskunnalta – on aika päästä eroon alkoholi-ongelman tabuluonteesta, häpeästä ja leimaamisesta.

Alkoholi-ongelmia kohdanneissa perheissä elävien nuorten oman äänen esiin nostaminen voi olla – ja toivottavasti myös on – tärkeä ja herätelevä viesti päihdeongelmien kanssa kamppaileville vanhemmille. Nuoret kertovat kärsivänsä poissaolevasta vanhemmasta ja tarvitsevansa sekä

fyysistä että henkistä läsnäoloa ja vanhemman osallisuutta omassa elämässään. Lohdullista on, että aineistostamme on monia esimerkkejä siitä, kuinka nuori voi löytää uudelleen raitistuneen vanhemman. Nuorten kertomuksista välittyy kiistatta se, että oma vanhempi on nuorelle tärkeä ongelmallisen juomisen tuomista vaikeuksista huolimatta. Siksi on syytä toivoa, että nuorten äänen ja toiveiden esiin tuominen herättäisi vanhemmassa halun vähentää juomistaan tai pysyä kiinni raittiissa elämässä.

Nuorten omien resurssien ja selviytymiskeinojen esittely tuo toivotavasti myös lohdullisen viestin muille vastaavassa tilanteessa eläville nuorille. Vaikeista olosuhteista ja kipeistäkin kokemuksista huolimatta on mahdollista rakentaa tasapainoinen ja eheä elämä ja säilyttää usko siihen, että elämä kantaa.

LÄHTEET

- 1 Roine, Mira – Ilva, Minna 2010: Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Teoksessa: Mira Roine – Minna, Ilva – Janne, Takala (toim.): Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-Klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. A-Klinikkasäätiö, Helsinki.
- 2 Copello, Alex – Maslin, Jenny – Velleman, Richard 1998: Overview and conclusions: normal people, abnormal circumstances. Teoksessa: Richard Velleman – Alex Copello – Jenny Maslin (toim.): Living with Drink. Women who live with problem drinkers. Longman, London & New York, 202–12.
- 3 Orford, Jim – Dalton, Sue 2005: A four-year follow-up of close family members of Birmingham untreated drinkers. *Addiction Research and Theory* 13 (2), 155–70.
- 4 Holmila, Marja – Ilva, Minna 2010: Näkymätön uhri vai pätevä toimija? Vanhempiansa päihteidenkäytöstä kärsivien lasten mielipiteitä ja selviytymiskeinoja. Teoksessa: Mira Roine – Minna, Ilva – Janne, Takala (toim.): Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-Klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. A-Klinikkasäätiö, Helsinki.
- 5 Itäpuisto, Maritta 2005: Kokemuksia alkoholiongelmaisten lasten kanssa eletystä lapsuudesta. *Kuopion yliopisto*, Kuopio.
- 6 Raitasalo, Kirsimarja – Holmila, Marja 2012: Äidin päihteiden käytön yhteys lapsen kokemiin haittoihin. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (1), 53–61.
- 7 Pitkänen, Tuuli – Kokko, Katja – Lyyra, Anna-Liisa – Pulkkinen, Lea 2008: A developmental approach to alcohol drinking behaviour in adulthood: a follow-